

Türkiye’de Yayınlanan Diyanet Kamu Spotlarında Dijital Dönüşüm Karşısında Geleneksel Aile Kodlarının İnşası

Constructing Traditional Family Codes Against Digital Transformation in Public Religious Ads Broadcast in Türkiye

Saadet Zeynep VARLI GÜRER¹

¹ Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Görsel İletişim Tasarımı Bölümü, Umuttepe Yerleşkesi, Kocaeli, Türkiye

ÖZ

Toplumsal yapı dijitalleşme ile değişirken geleneksel değerlerin zedeleneceği korkusu muhafazakar ideolojiyi beslemektedir. Türkiye’deki egemen iktidarın bakış açısında, Batı, teknolojinin kaynağı fakat bir o kadar da toplumsal değerleri yok eden bir kültürün de temsilcisi olarak değerlendirilmektedir. Özellikle dijital çağın geleneksel aile değerlerini yıpratacağı ve toplumsal yapıya zarar vereceği düşüncesi Türkiye’de yayınlanan Diyanet İşleri Başkanlığı’nın kamu spotlarında ele alınan bir içerik olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile, politik eylem alanlarından biridir ve iktidarlar onu kendi söylemleri doğrultusunda biçimlendirme çabası içine girmektedirler. **Amaç;** Diyanet İşleri Başkanlığı’nın yayınladığı kamu spotlarında, muhafazakar egemen iktidar söyleminin dijitalleşme karşısında dini referanslarla inşa ettiği geleneksel aile ideolojisi üzerindeki yansımalarının saptanabilmesidir. Bu bağlamda Mevlidi Nebi Haftası özelinde “Peygamberimiz ve Aile” teması ile oluşturulan etkinlikte yayınlanan dört adet kamu spotundan en çok izlenen ikisi incelenmiştir. **Yöntem;** ilgili kamu spotlarında egemen ideolojik kodların saptanabilmesi için göstergebilim yöntemi kullanılmıştır. **Bulgular;** analiz edilen içeriklerde, dijital dönüşümün geleneksel aile değerleri üzerindeki olumsuz etkisini ortaya koyacak göstergesel kodların ve dizisel karşıtlıkların kurgulandığı saptanmıştır. Kamu spotlarında, dijitalleşme, Batılılaşma’nın aile üzerindeki olumsuz etkisini aktaran bir unsur olarak kodlanmıştır. Sonuç; Diyanet İşleri Başkanlığı’nın yayınladığı ilgili kamu spotları ile kadını merkeze alarak Batı’nın kültürel yapıyı dönüştürücü gücüne karşı muhafazakar değerlere, aileye ve ataerkil toplum düzenine öncelik verdiği ve gündelik yaşam pratiklerini de dini referanslar ile bu geleneksel yapıya göre dönüştürmeye çalıştığı söylenebilmektedir. Böylece egemen iktidarın söylemlerini de desteklemektedir.

ABSTRACT

Alongside the changes to the social structure through digitalization, the fear that traditional values will be undermined is feeding the conservative ideology. From the perspective of the ruling power in Türkiye, the West is considered to be the source of technology as well as the representative of a culture that destroys social values. In particular, the idea that the digital age will erode traditional family values and damage social structure make up the contents that are addressed in the public service ads of Türkiye’s Presidency of Religious Affairs. The family unit is one of the spheres of political action, and governments try to shape families in line with their own discourses. The aim of this study is to determine how the conservative sovereign power’s discourse on the traditional family ideology, which is constructed using religious references in the face of digitalization, is reflected in the public service ads of the Presidency of Religious Affairs broadcasts. In this context, this article analyzes two of the four most-watched public service announcements that were broadcast during an event marking the week of Mawlid al Nabi that had been created under the theme of “Our Prophet and Family.” The article uses the semiotic method to determine the dominant ideological codes in these public service announcements. The findings reveal that the analyzed content had constructed semiotic codes and sequential oppositions to reveal the negative impact of digital transformation on traditional family values. In the public service ads, digitalization was coded as an element that conveys the negative impact of Westernization on the family. In conclusion, the Presidency of Religious Affairs can be said to prioritize conservative values, the family, and the patriarchal social order over the transformative power of the West by putting women at the center and attempting to transform daily life practices with respect to this traditional structure using religious references, thus also supporting the discourses of the ruling power.

Anahtar Kelimeler: Dijital dönüşüm, Geleneksel aile ideolojisi, Diyanet kamu spotu

Keywords: digital transformation, traditional family ideology, religious public service advertisement

Corresponding Author: Doç. Dr. Saadet Zeynep VARLI GÜRER E-mail: zeynepvarli@gmail.com

Submitted: 28.03.2023 • **Revision Requested:** 05.09.2023 • **Last Revision Received:** 27.09.2023 • **Accepted:** 27.09.2023

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Giriş

Sanayi Dönemi ile hızlı bir şekilde ilerleyen teknolojik gelişmeler toplumsal yapı üzerinde sosyal, siyasal ve ekonomik dönüşümleri de beraberinde getirmiştir. Dünyanın “global bir köy” olarak tanımlanmasını sağlayacak önemli gelişme internet ile ortaya çıkmıştır çünkü internet haberleşmeden, iletişime pek çok alanda sınırların kalkmasını sağlamıştır. Tüm dünya zaman ve mekan kısıtlaması olmadan bir biri ile etkileşim kurabilmektedir. Dijitalleşmenin hızı kültürel aktarımı ve toplumsal yapıdaki değişimi de etkilemiştir. Kültürel aktarım dijital içerikler sayesinde internetin çektiği her noktaya ulaşabilmektedir. Farklı kültürleri görmek, etkileşim kurmak, yaşam biçimlerini deneyimlemek siber uzam sayesinde artık çok daha kolay olmaktadır. Kitle iletişim araçlarının içeriklerinin hakim Batı kültürü ekseninde oluşturulması ve dağıtımı ile ulusal kültürel değerlerin değişime uğradığı ve toplumu dönüştüreceği korkusu muhafazakar ideolojinin temellendiği bir düşünce olmuştur. Türkiye’de, Tanzimat Dönemi ile hızlanan Batılılaşma hareketi dünden bugüne geleneksel düşünce içerisinde toplumsal yapıyı zedelemeye çalışan özne konumunda düşünülmüştür.

Türkiye’deki egemen ideolojiler, toplumsal dönüşüm alanı olarak aileyi kendi perspektifleri doğrultusunda dönüştürme çabasına girmişlerdir. Bunun sonucunda aile bir politik eylem alanı haline gelmiştir. Dolayısı ile geleneksel aile değerlerinin korunması, ataerkil düzenin devamı ve toplumsal cinsiyet rollerinin işlenmesi muhafazakar ideolojinin dayandığı unsurlardır. Türkiye’de egemen iktidarın uyguladığı muhafazakar politikaların sosyal yaşam üzerindeki tasarımının bir ayağı da Diyanet İşleri Başkanlığıdır. Özellikle dijital çağın geleneksel aile değerlerini yıpratacağı ve uzun vadede toplumsal değerlere zarar vereceği düşüncesi Türkiye’de yayınlanan Diyanet İşleri Başkanlığı Mevlidi Nebi Haftası özelinde “Peygamberimiz ve Aile” teması ile oluşturulan etkinlikte yayınlanan dört adet kamu spotunda karşımıza çıkmaktadır. Bu içerikler içerisinde en çok izlenen ve etkileşim alan ilk iki tanesi (“Telefonun değil, eşinin yüzüne bak!” ve “Fenomen değil, ebeveyn ol”) araştırmanın örnekleme olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, ilgili kamu spotlarında dijitalleşmenin konumlandırılması ve geleneksel aile kodlarının bunun karşısında nasıl inşa edildiğinin saptanabilmesidir. Araştırma, şu sorulara cevap arayacaktır: (1) İlgili kamu spotlarında, dijital dönüşümün karşısında geleneksel aile ideolojisi, ataerkil yapı ve toplumsal cinsiyet ekseninde hangi kodlar ile inşa edilmeye çalışılmaktadır? (2) Kamu spotlarında dijital dönüşümün aile birliğini olumsuz etkilediği görüşü hangi kodlar ile sunulmuştur? (3) Kamu spotlarında dijitalleşme aile içerisindeki bireylerin geleneksel cinsiyet rollerini bozan bir unsur olarak mı yansıtılmıştır? (4) Diyanet İşleri Başkanlığı, “Peygamberimiz ve Aile” etkinlikleri kapsamında yayınladığı kamu spotlarında egemen iktidarın aile üzerine geliştirdiği politikaları meşrulaştırmakta mıdır? Dijitalleşme karşısında geleneksel aile ideolojisinin hangi kodlar ile aktarıldığını bulabilmek için kamu spotları göstergebilim yöntemi ile irdelenecektir.

Araştırma sorularına yanıt verebilmek adına çalışmada, Türkiye’de geçmişten günümüze Batılı hareketlere karşı muhafazakar yapının ürettiği düşünceler ekseninde aile kurumunun inşa süreçleri incelenerek burada ortaya konan geleneksel kodlar saptanmaya çalışılacaktır. Daha sonra egemen iktidarın perspektifinden Türkiye’de aile birliğini bozduğu düşünülen dijital dönüşümün etkileri üzerinde durulacaktır. Son olarak da Diyanet İşleri Başkanlığı’nın iktidarın ideolojik yaklaşımını taşıyan bir yapıya dönüşmesi ile birlikte İslami inana göre toplumu düzenleme görevi ile özel alana girebilen yapısı sayesinde iktidarın söylemine göre idealize etmeye çalıştığı aile inşası irdelenecektir. Çalışmanın araştırma bölümünde ise, dijitalleşme karşısında geleneksel aile ideolojisinin hangi kodlar ile aktarıldığını bulabilmek için kamu spotları analiz edilecektir.

1. Türkiye’de Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Ailenin İnşası

Sanayileşme ve kentleşme ile gelişen modernleşmeyle birlikte geleneksel geniş aile formu yerini çekirdek aileye bırakmıştır. Bu durum aile içindeki rollerin de değişimini sağlamıştır. Açık rol farklarının olduğu bir yapıdan rollerin görece paylaşıldığı bir duruma geçiş söz konusu olmuştur. Erkekler kadınların evdeki alanlarına dahil olurken kadınlar da çalışma hayatı içindeki yerini alarak aileye gelir getiren üye pozisyonuna yükselmiştir. Modern dönemin şartlarına uygun roller gelişmiş ve aile içerisindeki hiyerarşik yapı da değişmiştir. Aile reisi kavramı ortadan kalkmaya başlamıştır (Bayer, 2013: 104). Modernleşme süreci ile birlikte geleneksel yapıda töre, örf ve adetlerin belirlediği aile yapısı, zihniyet ve kültürel yapıda artan bireycilik ve rasyonalizmin etkisiyle değişim göstermiştir. Geleneksel ailedeki kalıplaşmış iş bölümü ve roller sistemi yerini kadının erkeklerle eşit görüldüğü, erkeğin ev işlerinde ve çocukların yetişmesinde sorumluluk almaya başladığı bir pratiğe doğru dönüşmeye başlamıştır (Çelik, 2010: 26). Muhafazakar düşünce, modernitenin ortaya koyduğu değiştirdiği ve dönüştürdüğü yapılara karşı bir görüş olarak doğmuştur. Muhafazakar düşünce toplumsal değişime duyduğu tepkiyi aile mekanizmasına verdiği önem ile bertaraf etmeye çalışmaktadır. Geleneksel yapının devamı aile kurumunun devamlılığına koşut tutulmaktadır. Muhafazakar bakış açısının geleneksel topluma yaptığı vurgu, aile, din, cemaat ve gerçek kurumlar bağlamında gerçekleşmektedir (Güler, 2007: 127). Geleneksel toplumsal yapının ataerkil pratiğin sürdürülmesi amacıyla töre, adet, gelenek gibi yapıları kullandığını söyleyebiliriz. Feminist eleştiri bağlamında, aile ataerkil düşüncenin filizlendiği bir birim gibi işlev görmektedir. Dolayısı ile ataerkil bakış açısı ile şekillenen toplumsal cinsiyet rolleri de bu birimde işlenmektedir. Pehlivan’ın (2017: 511) radikal feminist düşüncüyü de irdelediği çalışmasında, aile kurumunun ataerkil düşüncüyü meşrulaştıran bir yapı olduğuna yönelik “sorunlu” tarafı ele alınmıştır. Çünkü, bu ataerkil düşüncede aile,

kadınları erkeklere hizmet etmeye ve bu rolü kabullendirmeye çalışan erkek egemen ideolojinin yeniden üretilmesini sağlayan başat kurum olarak görülmektedir. Geleneksel yapıda bu rollerin büyük bir değişikliğe uğramadan korunması gerektiği ailenin merkezi yapısını korumak adına önemlidir çünkü aile bir ulusun geleceğini temsil eden önemli bir organizmadır.

Türk ailesi de kültürel temellerinde geleneksel çizgiye sahip bir yapıdadır. İslamiyet öncesinde ve İslamiyet sonrasında aile yapılanması değişse de aileye verilen önem değişmemiştir. Çelik’in ifadesi ile (2010: 27); “dini meşrulaştırmalarla güçlendirilen geleneksel algı ve kabuller sistemi bir yönüyle geleneksel aile yapısının istikrarlı gelişimini sağlamış, diğer yönüyle de değişimlere direnç kaynağını oluşturmuştur.” Buradan da anlaşılacağı gibi İslamiyet özelinde uygulanan geçmiş dini pratikler geleneksel Türk ailesinin cinsiyetler arasındaki rollerin akışkanlığını durduran bir bariyer niteliği taşımaktadır. Sayın’ın (2011: 57-58) ifadesi ile, “Türkiye henüz gerçek anlamında sanayileşmiş bir toplumun tam anlamında özelliklerini gösteremediğinden aile yapısı görünürde çekirdek, aile içi ilişkiler ise genellikle geleneksel niteliktedir.” Türk ailesi, değişime ve gelişime ayak uydurmaya çalışan modern aile yapısına ait özellikleri barındırırken aynı zamanda sahip olduğu geleneksel özellikleri de korumakta ve yaşatmaya çalışmaktadır. Türk ailesi modern aileye doğru evrilsen de geniş aileler de varlıklarını sürdürmektedir. Ayrıca, çekirdek aile, geniş aile pratiğini sürdürmeye devam etmektedir (Aluş, 2015: 15-17). Aile içi ilişkiler, iş bölümü, roller, dini pratikler, adetler geleneksel formları taşıyan niteliğini sürdürmektedir. Geçmişten gelen kodlar, gündelik yaşamın şartları çekirdek ailenin geniş aileden beslenmesini de sağlamaktadır. Çocukların bakımında, ev işlerinde, alınacak kararlarda vb. aile büyükleri ile etkileşim aktif bir şekilde devam etmektedir. Geleneksel topluluklarda aile yaşamının şekillenmesinde inanç sistemleri de önemli bir rol oynamaktadır. Modern toplumda, dinin kamusal alandaki etkinliğinin azalmaya başlaması aile içindeki yapıyı da değişime uğratmıştır. Ailenin “dini sosyalizasyon” görevi eğitim ve kitle iletişim araçlarının etkinliğinin artması ile zayıflama eğilimi göstermiştir. Aile zamanla dini bilginin ve pratiğin kaynağı olmaktan uzaklaşmaya başlamıştır (Çelik, 2010: 31). Modernitenin getirdiği seküler yaşamda inanç kamusal alandan bireysel düzeye indirgenmiştir. Dinsel boyutta kamunun aile içi ilişkilere müdahalesi asgariye çekilmiştir (Sayın, 2011: 56). Buna rağmen, İslam dininde mahrem yaşam ve cinsiyet ilişkileri şeriat tarafından düzenlenmeleri açısından Batı kültürel modeline direnç gösteren en yerleşik kültürel özellik olmuştur (Göle, 2016: 58). Bu yönüyle aile ve üyelerinin geleneksel rolleri de benzer şekilde değişim ve dönüşüm karşısında dirençli bir yapı ortaya koymaktadır.

Türkiye’de modernleşme tarihi, Göle’nin (2016: 49) aktarımı ile, iki akım arasındaki mücadelenin tarihi olmuştur. Ona göre; “Batıcı hareketler “ilerleme” ve reform için onun kültürünü referans noktası olarak kabul ederken, İslamcı hareket ise, “kurtuluş” İslami değerlerin hayatın içine entegre edilmesinde bulmuştur.” Modernleşmenin Türkiye’deki karşılığı “batılılaşma” veya “alafrangalaşma” tanımlamaları ile eş değer tutulmaktadır. Türk modernleşmesi, Batı’nın bilimsel, ekonomik, hukuki, siyasi ve sınai gelişmelerini benimsek ve bu topluma adapte etmeye çalışmak şeklinde gerçekleşmiştir. Osmanlı’da Tanzimat dönemi ile artan Batılılaşma hareketi toplumsal yapı içerisinde bireyleri etkilemiştir ve Batı’ya özgü değerler kabul görmeye başlamıştır. Bu değişim ve dönüşüm sosyal yaşamda belirli bir tabakada kabul görüp hayata geçirilirken bir kesim tarafından da geleneksel değerlere karşı olarak algılanmış ve kabul görmemiştir. Batı’nın Türk toplumu üzerinde gerçekleştirdiği geleneksel değerlerin, kurumların ve aile yapısının bozulmasına yönelik olumsuz etkisi küreselleşme ile birlikte çok daha yoğun bir şekilde tartışılmıştır. Süleymanov’un (2009: 13) Türk toplumlarındaki aile yapısının değişimine yönelik ortaya koyduğu eleştiri şu şekildedir: “Batı’da son elli yılda yoğun biçimde kendini gösteren ve kutsanan şahıs merkezli yaşam tarzı; geldiğimiz aşamada Batıda toplumlarda ailenin iflasına yönelik en önemli unsur olarak değerlendirilmektedir.” Bu düşüncede, Türk toplumlarındaki aile yapısındaki dönüşümden modernizmin öncüsü olarak kendini konumlandıran ve diğer toplumları etkileyen Batılı yaşam tarzını sorumlu tutulmaktadır ve bu değişim olumsuz bir durum olarak aktarılmaktadır. Kandiyoti’nin (2015) Tanzimat ve Cumhuriyet’in kuruluşuna kadar olan dönemde Türk romanlarında kadın temsillerini incelediği araştırmasında Batılılaşmanın etkisini irdelediği tespitler önemlidir. Ona göre, kadın temsilleri bahsi geçen dönemler içerisinde dönüşüme uğramıştır. Eserlerde ortaya konan dönüşümlerden biri, “batılılaşmış”, alafranga kadının hem kendi hem de yakın çevresinin felaketine yol açan sebepler içerisinde gösterilmiş olmasıdır. Burada sunulanlar batılılaşma eksenindeki iffetsizlik, aşırı özgürlük ve toplumsal cinsiyet rollerinin tersine dönmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çizilen prototiplerde ev kadınlığını unutan, güzellik ve bakımı ön planda tutan ve aylak bir hayatı tercih eden yaşamlar alafrangalı olmakla özdeşleştirilmiştir. Kandiyoti’nin (2015: 161) ifadesi ile, “Batı’nın, moda, mimari, tüketim ve boş zaman alışkanlıkları ile Osmanlı kent yaşamına girmesi ile birlikte bu etki edebiyatta Batılılaşmış kadın ve erkek imgelerine de yansımıştır. Tanzimat’ın Batılılaşmış genç erkeği bencilliği ve israf alışkanlığı ile toplum açısından sorun yaratırken, alafrangalaşan kadın ise iffetini kaybetmiş olarak temsil edilmiştir.” Gelenekçiler açısından manevi değerlerin ve ahlakın korunması için kadın-erkek ilişkilerinin İslami şartlara uygunluğu sağlanmalıdır. Muhafazakârlar, Batılılaşmayı bir ölçüye kadar kabul etseler de, manevi bakımdan Batı’dan hiçbir şey alınmaması gerektiğini düşünmüşlerdir. Özellikle Tanzimat dönemi düşünürleri, ailenin ahlakını koruyacak baba figürünü sarsacak yapının Batı’dan gelecek ilim ve teknik olmadığını onun yerine İslam kültüründen kopma sonucunda genç erkeklerin şehvet’in pençesine kapılmaları olduğuna inanmışlardır (Göle, 2016: 51-55). Dolayısı ile o dönemin toplumsal dönüşümünde etkili olan unsurlardan birinin bireyleri baştan çıkaran şehvet duygusu olduğuna inanılmıştır. Genç erkekleri hazcı bir arayış içinde bırakan bu güçlü isteğin geleneksel aile yapısını da erozyona uğrattığı düşünülmüştür.

Modernleşmenin ve Batılı yaşam tarzının etkilerinin edebi eserlerdeki kadın ve erkek temsillerine yansımaları o dönemin bakış açısını değerlendirebilmek adına oldukça önemlidir. Burada kadın ve erkek temsilleri bağlamında aile yapısının değişimini de bir üst okumada düşünmek gerekmektedir. İttihatçılık ile başlayan yeni hayat anlayışının merkezi olan aile “milli aile” olarak

tanımlanmıştır. Sancar'ın (2020: 210) aktarımı ile, “bu anlayış Cumhuriyetçilere ve oradan da muhafazakâr modernistlere geçen ve sürekliliği sağlayan önemli bir toplumsal iktidar stratejisi olmuştur. Yeni ‘milli aile’ inşası zaman içinde Batıcılığın ideolojik etki alanından çıkarak milliyetçilik ile muhafazakarlığı da barıştıran en önemli strateji olmuş ve ulusal modernleşmenin uzun dönemli sosyal istikrarını sağlamıştır.” Toplumun temel taşı olan aile yaşanan dönemin şartlarına uygun olarak politik bir arena olmuştur. Hem iktidarlar tarafından şekillendirilmeye çalışılmış hem de toplumsal değişimlerden etkilenmiştir. Aluş'un (2015: 20) makalesinde yer verdiği araştırmadaki tespite göre Türk toplumunda korunması gereken değerlerin başında “aile”, “din”, “devlet” ve “millet” gibi kavramlar gelmektedir. Bu değerlerin içerisinde aile korunması gereken toplumsal değer olarak görülmekte ve kutsallaştırılmaktadır. Sancar'ın (2020: 197) ifadesi ile; “dünya tarihinin önemli toplumsal değişim-dönüşüm dönemlerinde öncelikle ‘aile’nin değiştiğini ve toplumsal değişim arzulayan siyasal hareketlerin de yeni bir toplum inşa etme aracı olarak öncelikle yeni bir aile modeli geliştirmeye yöneldiklerini görüyoruz. Yani aile inşa etmek etkin bir toplum inşa modelidir.” Muhafazakar iktidar ise geleneksel aile ideolojisini yaşatmayı ve kaybolan değerleri yeniden yapılandırmayı kendi varlığı açısından elzem görmektedir. Bundan ötürü aile dinamiğinin geleneksel kodlar dışına çıkmasına, değişmesine ve dönüşmesine karşı bir direnç gösterdiği söylenebilmektedir.

2. Egemen İktidar Perspektifinden Dijital Dönüşümün Türk Aile Yapısı Üzerindeki Etkisi

Türkiye gibi geleneksel değerlere önem veren toplumlarda Batı'nın toplumsal cinsiyet rolleri ve aile yapısı üzerindeki etkisi pek çok tartışmayı da beraberinde getirmektedir. Batı etkisi deyince, muhafazakâr düşüncedekilerin aklına kadınların İslami terbiyeye ters düşmesi, kadın erkek ilişkilerinin namahreme doğru taşması ve böylelikle cemiyetin yozlaşması gelmektedir (Göle, 2016: 65-66). Buradaki çekince, Batılı yaşam tarzının toplum üzerindeki etkisi ile İslami değerlerin arka planda kalarak geleneksel toplumsal yapının bozulacağı yönündedir.

Toplumsal dönüşümün ve kültürel etkilenmenin ekonomik, siyasal dinamikleri olduğu kadar iletişimsel boyutunda da söz etmek gerekir. Modern dünyada yaşanan küresel değişim süreçleri farklı kitle iletişim kanalları yolu ile ailenin yaşam alanına girmeye ve onu dönüştürmeye başlamıştır. Batılı yaşam tarzını olumlayarak sunan medya iletilerinin toplumsal dönüşümü sağlayan önemli etki mekanizmalarından biri olduğu düşünülmektedir. Türk aile yapısındaki bozulmayı ve olumsuz etkilenmeyi anlatan pek çok makalede buna sebep olarak kitle iletişim araçları ile aktarılan içeriklere büyük pay verilmektedir. Süleymanov 'a (2009: 15) göre de; “geçiş sürecinde Türk topluluklarında aile yapısını etkileyen en önemli öğelerden biri kitle iletişim araçlarıdır”. Kitle iletişim araçlarının gündelik yaşam üzerinde artan önemi ve kapladığı alan bireyler üzerinde etki gücüne sahip olmaktadır. Ünal'ın (2013: 595) Türk ailesinde boşanma sebeplerini irdelediği çalışmasında üzerinde durduğu tespitlerden biri de bu yöndedir. Ona göre, aileyi tehdit eden ve boşanma oranlarını arttıran etkenlerden biri de televizyonlarda dikte edilen yaşamlardır. Dizi ve film içeriklerinde yer alan ‘*nikahsız yaşam, zina ve aldatma ya da aile içi çarpık ilişkilerin normalleştirilmesi*’ Türk aile yapısının ahlaki ve ailevi değerlerini değiştirmeye ve bozmaya yönelik mesajlar barındırmaktadır. Bu görüşlerin ortak noktası, bireylerin iletiler karşısındaki alımlama süreçlerini arka planda tutarak kitle iletişim araçları ile sunulan iletilerin tek yönlü akışına odaklanmaları olmuştur.

Özellikle, Türkiye’de en çok tüketilen araçların başında televizyon ve internet tabanlı mecralar gelmektedir. Bayer'in (2013: 113) ifadesi ile; “Türkiye’de aile kurumu, bir yandan geçen yüzyılın ikinci yarısında artan iç ve dış göçlerden, son dönemlerde başta televizyon ve internet olmak üzere yaygınlaşan kitle iletişim araçlarının meydana getirdiği değişim süreçlerinden etkilenmiştir.” Geleneksel ailede çocukların denetiminde baba otoritesi etkinken çekirdek ailede bu zayıflamıştır ve onun yerine, televizyon, internet, sosyal medya, vb. iletişim araçlarının oynadığı rolün artmasından bahsetmek mümkündür (Ünal, 2013: 591). İçinde bulunduğumuz dijital çağda kitle iletişim araçlarının gelişimi, internet, sosyal medya, mobil cihazlar, uygulamalar vb. pek çok gelişme bireysel tutum ve davranışları etkilemesinin yanında bireylerden oluşan aileyi de değiştirmekte ve dönüştürmektedir. Türk ailesinin en çok vakit geçirdiği eğlence araçlarından birisi televizyondur. İçeriğinde medyatik evlenme programları, mahremiyetin ve özel yaşamın irdelendiği “reality showlar”, bireyselliği ön plana çıkaran diziler ve özdeşim kurulacak kahramanları ile geleneksel aile yapısı ve içindeki bireyler değişime maruz kalabilmektedir. Dijitalleşme ile sunulan içerikler de sanal arkadaşlık siteleri, sosyal medya uygulamaları, evlilik siteleri vb. geleneksel evlilik pratiğini değiştirmektedir (Çelik, 2010: 29). Muhafazakâr düşünce içerisinde Batı, geliştirdiği teknoloji ile kültürel yapıyı ve geleneksel yaşam pratiklerini değiştirmekte toplumun merkezini oluşturan aileyi bozmaktadır. Kültürel ve ekonomik dönüşümün tehdidi altında bulunan aile, Türkiye’de yönetimde bulunan iktidarın muhafazakâr-demokratik ideolojisine göre yeniden canlandırılması gereken bir çözüm alanı olarak ele alınmıştır (Nas, 2016: 170). Toplumun çekirdeği olan aileyi şekillendirmek ve geleneksel değerlere bağlı halde tutabilmek Batı menşeli yapısal dönüşümün önündeki en büyük engel olarak düşünülmektedir.

Bu konuda Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 2021 yılındaki söylemi iktidarın yaklaşımını okuyabilmek adına önemlidir. Erdoğan; “Ailelerimiz bizim için kutsaldır. Batı dünyası aile kurumunu yıktığı için temellerinden sarsılıyor” (Anadolu Ajansı Web Sitesi, 2021) diyerek Batı dünyasına ait toplumsal değerlerinin eleştirisini yaparak Türk ailesinin önemini altını çizmektedir. Çelik de (2010: 31), Türk aile yapısını dönüştüren etkilerden bazılarını kitle iletişim araçlarının içeriklerindeki iletilerin toplum yapısı ile

örtüşmemesine ve iletişim teknolojileri ile hayatımıza giren internet-chat evlilik tiplerinin dini değerler ile yaşayan bireyler de karşılık bulmasına bağlamaktadır.

2019 yılında 7. Aile Şurası toplantısında Cumhurbaşkanı Erdoğan, geniş ailenin daha sonra da çekirdek ailenin bozulmasına yol açan sebepleri sıralamıştır. Konuşma kapsamında, “sosyal medyanın yaygınlaşması aile değerlerinde erozyonlara sebep olduğu, mahremiyet algısının yozlaştığı” vurgusu yapılmıştır. Ayrıca insan fitratına aykırı “sapkın ilişkilerin belli çevreler tarafından kasıtlı şekilde meşrulaştırılmaya çalışılması, nikah akdinin değersizleştirilmesi, evlilik dışı ilişkilerin normal sayılması, boşanmanın teşvik edilmesi, sürekli haz peşinde koşan hedonist ve egoist bir insan tipinin yüceltilmesi ve bu gayri ahlaki hayat tarzının ülkemizde giderek yükselmesi” yapılan tespitler arasındadır. Konuşmasında, aile kavramının içini boşalttığı için tüm bu olumsuzluklardan etkilenen Batı uygarlığına da göndermede bulunmaktadır. Böyle bir toplumun ayakta kalamayacağını vurgularken buna karşı bir önlem almadığımız taktirde millet olarak varlığımızın tehlikeye gireceği şeklinde bir yönlendirme de yapmıştır (bkz. Beyaz ve Türkten, 2019). Söyleminde sıralanan olumsuzlukları kulak arkası edenlerin hem ailenin hem toplumun hem de devletin çözülmesine sebep olacak tutum içinde oldukları görüşü aktarılmaktadır.

2022 yılında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın açıklamaları iktidarın yaklaşımını çözümleyebilmek adına önemlidir. Erdoğan’ın tespitine göre; “(. . .) çok daha vahimi, bireysel özgürlük adına insanlığın ortak değerlerine zıt, sapkın hayat tarzlarının özendirilmesi, medya ve sosyal medya aracılığı ile çarpık ilişkilerin teşvik edilmesi, hatta dayatılmasıdır. Aile kurumunun yıpratılmasına karşı durmak, toplumun temel direği olan aileyi korumak hepimizin öncelikli görevidir” (TRT Haber Web sitesi, 2022). Bu anlayış içerisinde iktidar tarafından denetlenemeyen medya içeriklerinin Türk ailesini bozacağı ve toplumsal yapıya zarar vereceği fikri işlenmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın yayınladığı 2022-2026 stratejik planın sunulduğu belgede, bireyin, ailenin ve toplumsal yapının korunması ve güçlendirilmesine yönelik stratejiler belirlenmiştir. Raporu göre (2022: 67-68), “modernleşme ve küreselleşme süreci; doğum oranları, nüfus yapısı, boşanma oranları üzerinde etkili olup aile yapımızda değişimlere neden olmaktadır. Ayrıca, medya ve bilgi teknolojilerine bağımlılığın artması; aile içi iletişimin zayıflamasına neden olmaktadır.” Stratejik planda yer verilen bu tespitler, hükümetinin aileyi korumaya yönelik nelere öncelik vereceğinin de göstergesidir. Yılmaz’ın (2015: 382) tespitine göre, aileye dönüş politikaları onu kültürel yozlaşmaya, ekonomik güvensizliğe ve sosyal çözülmeye karşı bir savunma hattı olarak tahayyül etmek anlamına da gelmektedir. Aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitsizliğini korumayı ve devletin düzeni ile aile düzeni arasındaki temel bağı yeniden kurmayı amaçlamaktadır. İktidarın güçlendirmek istediği aile, geleneksel cinsiyet rollerinin onandığı ve ataerkil hiyerarşinin gerçekleştirildiği bir yapıya dönüşmüştür (age.).

Egemen iktidarın politikalarının merkezine aldığı aile’ye zarar vereceği söylenen olgular içerisinde öne çıkanlar, modernleşme, küreselleşme, kültürel emperyalizm, kitle iletişim araçlarında denetlenemeyen içerikler, sosyal medya gibi maddileştirilmiş unsurlar ile bireyselleşme, mahremiyetin kaybedilmesi, hazcılık, geleneksel cinsiyet rollerinin bozulması, ilgisizlik gibi manevi unsurlardan oluşmaktadır. Bu unsurların çoğu iktidarın işaret ettiği doğrultuda Batı toplumunun da bozulmasını sağlayan etkenler olarak dillendirilmekte dolayısı ile Batı tarzı yaşamın özenilecek bir yapıdan uzak olduğu ve toplumsal değerlerimizi bozacağı görüşü işlenmektedir. Dolayısı ile bu unsurlardan kaçınarak kendini koruyan aile, iktidarın idealize ettiği bir tasarımı temsil etmektedir.

İktidar, toplumsal inşa sürecinde geleneksel aile ideolojisini kendi egemenliğini sürdürebilmek adına politik olarak merkeze almıştır. Bu sebeple Cumhurbaşkanlığı’na bağlı Diyanet İşleri Başkanlığı, kamu spotlarında merkezi iktidarın aile konusundaki ideolojik söylemini destekleyecek ve geleneksel aile değerleri üzerindeki Batı’nın olumsuz etkilerini dini referanslarla bertaraf edecek kamu spotları yayınlamıştır. Bu kamu spotları ile dijitalleşme karşısında geleneksel aile kodlarının inşası iktidarın arzuladığı toplumsal yapının resmedilmesi adına da önem taşımaktadır.

3. Türkiye’de Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Desteklediği Aile İdeolojisi

Aile, yıllar içerisinde Türkiye’de seküler kesim ve muhafazakârlar arasında önemli bir mücadele alanına dönüşmüştür. Son dönemlerde, aileyi korumak anlayışı muhafazakarlar açısından her zamankinden daha fazla kamusal politikaların ekseninde yer almaya başlamıştır (Yılmaz, 2015). 2002 yılından itibaren iktidarda olan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) hükümeti muhafazakâr ve liberal bir yelpazede kendini konumlandırmaktadır. Gerçekleştirdiği politikalar “biyo siyaset” alanı olarak devlet iktidarının yeniden üretim, cinsellik, ebeveynlik ve aile ilişkileri gibi kişisel yaşamların kritik alanlarına nüfus etmektedir. Bu dönemde gerçekleştirilen neoliberal ve muhafazakâr politikalar yeni bir hegemonyaya dönüşmüş ve “ailecilik” İktidar hegemonyasının temel eksenlerinden birini oluşturmuştur. AKP dönemi “aileciliği” siyasal iktidarın meşrulaştırılması adına önem taşımaktadır (Öztan, 2014: 176-182). İktidarın muhafazakarlık anlayışı içinde din, gelenek ve ahlak bir arada yer almaktadır. Muhafazakarlık, geleneğin ve toplumsal değerlerin taşıyıcısı olması nedeniyle en önemli toplumsal kurum olduğunu düşündüğü ailenin korunmasına yönelik politikalar üretmektedir çünkü ailenin korunması toplumun da korunmasıdır (Doğanay, 2007: 72). Bu dönemde iktidarın söylemlerinde yer alan “sağlam aile yapısı”nın dinamikleri, Bozaslan’ın (2018: 117-118) aktardığı doğrultuda şu şekilde özetlenebilir;

(...)aileyi oluşturan tüm uyeler, aile içerisindeki görevlerini temel alarak davranışlarına yön vermekteler ve bu bilinç ile hareket etmektedirler. Bu görevler, toplumsal cinsiyet rolleri ile uyumlu ve bu rollere bağlı bir şekilde belirlenmektedir. Eş ve anne olarak kadın, ev içi işlerden sorumluyken; erkek, evin ve ailenin geçimini sağlayabilmek adına çalışma yaşamının içerisindeki yerini almakla yükümlüdür. Kadının ev dışında çalışmasının, aile düzenini tehdit ettiği ve zaman içerisinde ailenin esenliği açısından olumsuz sonuçlar ortaya çıkardığı kabul edilmektedir. Bu sonuçların en önemlisi de kadının eş ve anne olarak görevlerini yerine getirememesi ya da aksatması olmaktadır.

Egemen iktidarın korumak istediği aile, geleneksel cinsiyet rollerinin onandığı ve ataerkil hiyerarşinin gerçekleştirildiği bir yapıya dönüşmüştür (Yılmaz, 2015). Diyanet, 2018 yılında Cumhurbaşkanlığına bağlanarak devlet yapılanmasındaki yerini güçlendirerek TC Cumhurbaşkanlığı Diyanet İşleri Başkanlığı adını almıştır. Devletin bir organı olarak faaliyetlerini sürdüren kurumun almış olduğu kararlar ve gerçekleştirdiği işlevler devletin ideolojik perspektifi ile eş güdümlü olmuştur. Hükümetin icraatlarının inanç sistemi üzerinden aktarılması yönünde faaliyetler göstermesini Öztürk (2016) makalesinde irdelemiştir. Diyanet, İslam dininin öngördüğü ölçüde toplumsal yapıyı yönlendirmekte ve resmi ideolojinin benimsetilmesine katkı sağlamaktadır. Akademik çalışmalara bakıldığında bu konu üzerine iki farklı perspektif gelişmiştir. Bunlardan ilki, Diyanet'in AKP döneminde artan fonksiyonu ve bir siyasal aygıtı dönüştüğü yönünde ilerlerken (Öztürk, 2016; Mutluer, 2018; Adak, 2020) bir diğeri ise tartışılan mevcut durumun bu döneme özgü olmadığı aksine kuruluş yapısının getirdiği bir sonuç olduğu yönündedir (bkz. Özdemirci, 2021). Diyanet, egemen iktidarın merkeze aldığı aile politikalarını meşrulaştırıcı faaliyetlerini bireylerin özel alanlarına sirayet eden yapısı (bkz. Adak, 2020) ve dini değerlerle gündelik yaşamı biçimlendirici gücü sayesinde gerçekleştirebilmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde iktidarın aile politikaları ile eşgüdümlü olacak şekilde pek çok faaliyet de gerçekleştirilmiştir. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz; Diyanete bağlı süreli yayımlar içerisinde çıkan Aile Dergisi, Diyanet TV'de yer alan Aile Zamanı Programı, aile temalı yayınlanan 31 adet kaynak kitap, Diyanet'e bağlı kadın vaiz uygulaması, Aile ve Dini Rehberlik Daire Başkanlığı'na bünyesinde yer alan Aile ve Dini Rehberlik bürolarının faaliyetleri, "İyilik Ekseninde Aile" Forumu (2019-2022 tarihleri arasında 5 adet gerçekleştirilmiştir), Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ilgili tarihte bakanlığın kullanılan adı) ile 2018 yılında imzalanan işbirliği protokolü vb.

Diyanet İşleri Başkanlığı, 2019 yılında Mevlidi Nebi Haftası özelinde "Peygamberimiz ve Aile" teması ile dört adet kamu spotu yayınlamıştır. Bu etkinlik kapsamında aileyi merkeze alan ve onu korumaya yönelik içerikler oluşturulurken Diyanet Başkanı Ali Erbaş'ın etkinlik öncesindeki konuşması aile ideolojisini aktaran önemli veriler içermektedir. Konuşmasında, Peygamberin aile yaşamının Müslümanlar için en güzel örnek olduğu belirtilmiş, ailede yaşanan problemlerin zamanla tüm topluma sirayet edecek kadar etkili olduğu anlatılmıştır. Aileyi bozan en önemli etken olarak da medya yayınları gösterilmiştir. Aile kurumunun zayıflamasına, ailevi sorunların yaygınlaşmasında medyanın sorumsuz yayınlarının etkisi üzerinde durulmuştur (Diyanet Basın Merkezi Youtube sayfası, 2019). Erbaş'ın açıklamalarından biri de; "olumsuzlukları sıradanlaştıran, mahremiyeti hiçe sayan, şiddete teşvik eden, gayri meşru ilişkileri özendirilen, sadakati önemsizleştiren sorumluluk duygusunu hiçe sayan yayınlar aileyi tahrip etmektedir" olmuştur (Diyanet TV Web sitesi, 2019).

Diyanet, modern ve değişen dünyada geleneksel değerlerin korunmasının önemini aktarırken ayrıca Müslüman bir bireyin yeni dünya düzenine uyumunu dini öğretiler üzerinden sağlamaya çalışmaktadır. Diyanet İşleri Başkanı Ali Erbaş 2022 yılında 5.'si düzenlenen Aile Forumu'nda aile kurumunu bozan en önemli etkenin dijitalleşme olduğunu vurgulamıştır. Dijitalleşmenin etkisiyle küreselleşmenin kültürel yapıyı bozan ve aileyi yozlaştıran etkileri üzerinde durmuştur (Dijital sosyalleşme, aile kurumunu erozyona uğrattırıyor, 2022). Dolayısı ile Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yapılan kamu spotları da toplumu yönlendirici bir güce sahiptir. Ayrıca, Müslüman bireylerin tutum geliştirmelerini sağlayacak iletiler üreterek devletin ideolojik aygıtı olarak da işlev görmektedir. İletiler üzerinden Diyanet'in modern dünyayı yorumlaması, toplumsal yapıya bakış açısı ve idealize etmeye çalıştığı aileye yönelik unsurlar okunurken ayrıca kullanılan dini retorik kodlar da değerlendirilecektir.

4. Diyanet İşleri Kamu Spotlarının Analizi

4.1. Araştırmanın Amacı

Çalışma, ailenin bir iktidar alanı olarak dönemin egemen politikalarının merkezine oturması ile birlikte önemli bir devlet organı haline gelen Diyanet'in çıktılarında sunduğu "ideal aile" tasarımına odaklanmıştır. Özellikle, son zamanlarda dijital çağın geleneksel aile değerlerini yıpratacağı ve toplumsal yapıya zarar vereceği düşüncesi iktidar tarafından ele alınan bir olgu olmuştur. Bu konu kapsamında çalışmanın amacı, muhafazakar egemen iktidar söyleminin dijitalleşme karşısında dini referanslarla inşa ettiği geleneksel aile ideolojisine yönelik kodların Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yayınladığı kamu spotlarındaki yansımalarının saptanabilmesidir.

4.2. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Örneklemi

Diyanet İşleri Başkanlığı, 2019 yılında Mevlidi Nebi Haftası özelinde "Peygamberimiz ve Aile" teması ile dört adet kamu spotu yayınlamıştır.

Tablo 1. Diyanet İşleri Başkanlığı Mevlidi Nebi Haftası “Peygamberimiz ve Aile” Etkinliği Kamu Spotları Listesi

Diyanet İşleri Başkanlığı Mevlidi Nebi Haftası “Peygamberimiz ve Aile” Etkinliği Kamu Spotları					
	Kamu Spotu İsimleri	Yayın Tarihi	İzlenme	Beğeni	Yayın Adresi
V1	Telefonun değil, eşinin yüzüne bak!	6 Kasım 2019	31 B.	358	https://www.youtube.com/watch?v=zPDX2mXHOB4 (Son erişim tarihi 15 Mart 2023)
V2	Fenomen olma, iyi ebeveyn ol!	6 Kasım 2019	7.7 B.	119	https://www.youtube.com/watch?v=T5iEFXNNwtU (Son erişim tarihi 15 Mart 2023)
V3	Hesap açma, ailene kucak aç!	6 Kasım 2019	5.4 B.	66	https://www.youtube.com/watch?v=UyOIBri0LTU (Son erişim tarihi 15 Mart 2023)
V4	Online oynama, onunla oyna!	6 Kasım 2019	2.7 B.	56	https://www.youtube.com/watch?v=mWl_zuaf0t4 (Son erişim tarihi 15 Mart 2023)

Kamu spotları içerisinde “Telefonun değil, eşinin yüzüne bak!” adlı film, paylaşıldığı dönemde “cinsiyetçi rolleri meşrulaştırdığı yönünde” bir tartışma yaratmış ve hakkında meclise soru önergesi de verilmiştir (Evensel, 2019). Yine aynı içerik için Erbaş’ın yapmış olduğu açıklama “bizim medeniyetimizde kadın görevini yapacak, erkek görevini yapacak” (T24, 2019) şeklinde olmuş ve geleneksel cinsiyet rollerinin önemini ve üzerine münakaşa kabul etmeyeceğini vurgulamıştır. Bu tartışmalar ekseninde yayımlanan kamu spotları içerisinde Diyanet TV Youtube kanalı üzerinden en çok izlenen, etkileşim alan “Telefonun değil, eşinin yüzüne bak!” ve “Fenomen olma, iyi ebeveyn ol!” temalı filmler araştırmanın örneklemini oluşturmaktadır.

4.3. Araştırmanın Yöntemi

Dijitalleşme karşısında geleneksel aile ideolojisinin hangi kodlar ile aktarıldığını bulabilmek için kamu spotları göstergebilim yöntemi ile analiz edilecektir. Göstergebilim “anlamın ne olduğundan ziyade nasıl yaratıldığı ile ilgilendiği” (Parsa ve Parsa, 2014: 1) için tercih edilmiştir. Gösterge çözümlemesinde Roland Barthes’ın ortaya koyduğu duzanlam, yananlam ve mit kavramları üzerinde durulacaktır. Barthes’a göre, gösterge dizgeleri yananlamsal kodlar olan kültürel değerlerle ya da ideolojilere eklenirler (akt. Gottdiener, 2005: 31). Yananlam ve mit, göstergelerin, anlamlandırmanın ikinci düzeyindeki işleyişinin temel yollarıdır. Gösterge ve kullanıcı/kültür arasındaki etkileşimin en etkin olduğu düzey ikinci düzeydir (Fiske, 2003: 118-123). Metinlerin içindeki gizlenmiş mesajların ve ideolojilerin saptanmasında Claude Levi-Strauss’un yapısalci çalışmalarından yararlanılarak ortaya konan dizisel yaklaşım çerçevesinde karşıtlıkların da saptanması önem taşımaktadır (Parsa, 2008). Bu bağlamda kamu spotları anlatım düzeyleri çerçevesinde parçalara ayrılarak, görüntünün öyküsü, gösterge çözümle tablosu (duzanlam-yananlam-mit), dizisel karşıtlıklar, sözle iletiler, sözsüz iletişim kodları, anlamlandırma ve son olarak da dini retorik göstergeler başlıklar altında irdelenecektir.

4.4. Araştırmanın Bulguları

4.4.1. “Telefonun Değil Eşinin Yüzüne Bak!” Kamu Spotu

a-Görüntünün Öyküsü

Diyanet İşleri Başkanlığı kamu spotunda bir evin salonuna konuk olmaktadır. Evin hanımı elinde tepsisi ile kocasına çay ikram etmekte fakat adam elindeki telefonla meşgul olduğu için bulunduğu ortamdan uzaklaşmış görünmektedir. Kadın ikinci planda elinde bu sefer kek olan bir tabakla kocasının yanına gelir fakat adam yine kadının yüzüne bakmadan elindeki telefonla ilgilenmeye devam etmektedir. Kadın bu durumda kanepeye oturarak eline kendi telefonunu alıp kocasına “biraz da eşinle ilgilenen” diye mesaj gönderir. Bu mesajı okuyan erkek elindeki telefonu bir kenara koyarak kanepeye karısının yanına geçer ve kekleri paylaşarak mutlu bir şekilde sohbet ederlerken görüntü sonlanır.

b-Görsel Düzlemde Yer Alan Göstergeler

İlgili kamu spotunda görsel iletiler dijitalleşme ve geleneksel değerlere dair göstergeler şeklinde ayrı başlıklar altında tablolaştırılmıştır.

Evin erkeğinin elinde cep telefonunun varlığı ve onunla kurduğu ilişki görüntünün ana eksenini oluşturmaktadır. Erkek, eşinin varlığının ve onun sunduğu ikramın farkında değildir çünkü o, çevrimiçi yaşamın verdiği haz ile zamanını geçirmektedir. Mobil cihazlar ile açılan sanal dünyanın cazibesi karı-koca iletişiminin yok eden bir unsur olarak görsel iletide kodlanmıştır. Dijitalleşme

Tablo 2. Dijitalleşme Göstergeleri

Gösteren	Gösterilen	
	Düzanlam	Yananlam
Mobil Telefon Kullanımı	Haberleşme, etkileşim, aktivite	Bireyselleşme, haz arayışı, aileden uzaklaşma, geleneksel yaşamdan uzaklaşma, eşler arası iletişimsizlik...

erkeği Batılı değerlere yönlendirmektedir algısı işlenmiştir. Batılılaşma görsel iletide, bireyi, geleneksel değerlerden koparan, bireyselliği, hazzı öncülleyen, aileden ve eşinden uzaklaştıran bir olgu olarak temsil edilmiştir.

Tablo 3. Geleneksel Değerlere Ait Göstergeler

Gösteren	Gösterilen	
	Düzanlam	Yananlam
İkramda bulunan kadın	Hizmet etmek	Ataerkil aile düzeni, erkeğe hizmet, aile içi hiyerarşi, geleneksel cinsiyet rolünü yerine getirmek
Mobil telefon ile mesaj göndermek	İleti aktarımı	Erkeğin ilgisini istemek
Ev içi/salon	Evin bir bölümü	Ailenin özel alanı, kamusal alan dışında kalan, mahrem
Örtülü kadın	İslami yaşam	Muhafazakar yaşama ve geleneksel yapıya bağlılık, mahremiyet

Mit:Dijital yaşamın hazzından uzaklaşmak geleneksel aile yapısını koruyarak egemen ideolojinin devamını sağlar.

Görüntüsel göstergede geleneksel aileye ve muhafazakâr yaşama dair göstergeler mevcuttur. Bu göstergeler dijitalleşmenin sunduğu değişimin karşısına geleneksel aile değerlerini ve toplumsal cinsiyet rollerini koymuştur. Kadının görüntüsel gösterge boyunca sürekli ayakta hareket halinde olması ve eşine ikramda bulunması geleneksel cinsiyet rollerinin gösterimi açısından önemli bir göstergedir. Yananlamsal olarak ataerkil yapıyı, geleneksel aile yapısı içerisindeki hiyerarşik düzeni aktarmaktadır. Kadın, görüntüsel göstergede sadece erkeğe ikramda bulunmuş kendisini bunun dışında tutmuştur. Bu da kadının aile içerisindeki verici rolünü ve kendini yok sayan tutumunu pekiştiren bir özellik olarak sunulmuştur. Kadının fedakar olarak temsil edilmesi geçmişten beri işlenen ve pekiştirilen bir konu olmuştur. Türkiye’de modern muhafazakârlaşma olarak ele aldığı dönemdeki yayınları değerlendirdiği çalışmasında Sancar’ın (2020: 51) elde ettiği bulgu da bu yöndedir. Bu yayınlarda, kadın, “ailenin birliğini, huzurunu ve mutluluğunu sağlayan kendi istekleri ve arzuları bu ulvi görevin arkasında kalan kişi” olarak inşa edilmiştir. Kamu spotunun uzamı gösterişten yoksun bir salondur bu da yine sade bir dünyevi yaşamı öğütleyen İslami değerleri izleyiciye sunmaktadır. Ayrıca ev, kamusal alanın dışında kalan mahrem bir alandır. Barbarasoğlu’nun (2015: 77) aktarımı ile ev, “insanın hem diğer insanlarla hem de tabiatla arasına koyduğu mesafedir. Daha da önemlisi sosyal mesafenin başlangıcıdır.” Fakat bu alan içerisine Diyanet müdahil olabilmekte geleneksel aile değerlerini kendi açısından inşa edebilmektedir. Hane içerisinde kadının örtülü bir şekilde temsil edilmesi de yine dini değerler ile yaşam süren muhafazakar bir ailenin evine konuk olduğumuzun göstergesidir. Göle’nin (2016: 38-39) aktarımı ile; “örtünme, cemaatin önceliğini sembolize eder çünkü mahremi özelin sınırları içinde tutarak kamunun bakışından uzaklaştırır. İslami özne kendisini bu şekilde ortaya koyarak Batı modernliği tarafından asimile edilmeyi reddeder.” İslami açıdan kendi özel alanlarında eş ile bulunan kadının kapanması gerekmez de diğerleri olan izleyicinin bu ana şahitlik ediyor olması mahrem olanın kadın bedeni üzerinden temsil edildiğini bize göstermektedir.

Görüntüsel göstergede geleneksel aileye ve muhafazakâr yaşama dair göstergeler mevcuttur. Bu göstergeler dijitalleşmenin sunduğu değişimin karşısına geleneksel aile değerlerini ve toplumsal cinsiyet rollerini koymuştur. Kadının görüntüsel gösterge boyunca sürekli ayakta hareket halinde olması ve eşine ikramda bulunması geleneksel cinsiyet rollerinin gösterimi açısından önemli bir göstergedir. Yananlamsal olarak ataerkil yapıyı, geleneksel aile yapısı içerisindeki hiyerarşik düzeni aktarmaktadır. Kadın, görüntüsel göstergede sadece erkeğe ikramda bulunmuş kendisini bunun dışında tutmuştur. Bu da kadının aile içerisindeki

verici rolünü ve kendini yok sayan tutumunu pekiştiren bir özellik olarak sunulmuştur. Kadının fedakar olarak temsil edilmesi geçmişten beri işlenen ve pekiştirilen bir konu olmuştur. Türkiye’de modern muhafazakârlaşma olarak ele aldığı dönemdeki yayınları değerlendirdiği çalışmasında Sancar’ın (2020: 51) elde ettiği bulgu da bu yöndedir. Bu yayınlarda, kadın, “ailenin birliğini, huzurunu ve mutluluğunu sağlayan kendi istekleri ve arzuları bu ulvi görevin arkasında kalan kişi” olarak inşa edilmiştir. Kamu spotunun uzamı gösterişten yoksun bir salondur bu da yine sade bir dünyevi yaşamı öğütleyen İslami değerleri izleyiciye sunmaktadır. Ayrıca ev, kamusal alanın dışında kalan mahrem bir alandır. Barbarasoğlu’nun (2015: 77) aktarımı ile ev, “insanın hem diğer insanlarla hem de tabiatla arasına koyduğu mesafedir. Daha da önemlisi sosyal mesafenin başlangıcıdır.” Fakat bu alan içerisine Diyanet müdahil olabilmekte geleneksel aile değerlerini kendi açısından inşa edebilmektedir. Hane içerisinde kadının örtülü bir şekilde temsil edilmesi de yine dini değerler ile yaşam süren muhafazakar bir ailenin evine konuk olduğumuzun göstergesidir. Göle’nin (2016: 38-39) aktarımı ile; “örtünme, cemaatin önceliğini sembolize eder çünkü mahremi özelin sınırları içinde tutarak kamunun bakışından uzaklaştırır. İslami özne kendisini bu şekilde ortaya koyarak Batı modernliği tarafından asimile edilmeyi reddeder.” İslami açıdan kendi özel alanlarında eşi ile bulunan kadının kapanması gerekmez de diğerleri olan izleyicinin bu ana şahitlik ediyor olması mahrem olanın kadın bedeni üzerinden temsil edildiğini bize göstermektedir.

c-Dizisel Karşıtlıklar

Tablo 4. Karşıtlıklar

Dijitalleşme/Küreselleşme	Geleneksel Yaşam
Sanal dünya	Gerçek dünya
Erkek	Kadın
Batı	Doğu
Bireysellik/Yalnızlık	Aile olmak
Bireysel haz	Paylaşım
Mutsuzluk	Mutluluk
Mobil iletişim	Yüz yüze iletişim
Batılı değerler	Geleneksel değerler
Dijital içerikler	Aileyi dağıtan, kültürümüzü yok eden

Diyanet kamu spotlarında egemen ideoloji aile üzerinden dizisel karşıtlıklar ekseninde inşa edilmeye çalışılmıştır. Dijitalleşmenin araçsalı olan mobil telefon ile açılan evrenin kapıları bireyi aileden koparan, yalnızlaştıran, bireyselliği ön planda tutan ve hazzı öncülleyen bir yapı olarak sunulmuştur. Dolayısı ile bir ileri okumada Batı’nın olumsuz etkileri dijitalleşen bireyde vücut bulmuştur. Burada sunulan dünyevi zevk, muhafazakâr bireyi eşinden ve ailesinden koparan ve İslam’ın öğretilerinden uzaklaştıran olumsuz bir tutum olarak aktarılmıştır. Çünkü Göle’ye (2016: 39) göre İslami yaşam biçimi, “modern çağın karakteristik özelliği olan “meta mantığını” ve “hazcı bireyciliğini” kenara koyarak kutsalla şekillenen cemaati öncüller.” Ayrıca, Erbaş’ın, 5’inci Aile Forumu’nun açılışında yaptığı konuşmasında yozlaşmanın sebeplerini örf, kadim değerler, yerleşik davranış kalıplarından uzaklaşmak ve küreselleşme olarak belirtmesi (Dijital sosyalleşme, aile kurumunu erozyona uğrattıyor, 2022) karşıtlıkların konumlandırılmasına referans olmuştur. Yine benzer şekilde Kültür Şurası’nda konuşma yapan Cumhurbaşkanı Erdoğan da, aileyi dağıtan, kültürü yok eden bir unsur olarak sosyal medyayı işaret etmiştir (Alan, 2017). Bu bağlamda karşıtlıklar ekseninde olumlanan değerler geleneksel yaşamın hanesinde yer almaktadır.

d-Kamu Spotunda Yer Alan Sözel İletiler

İlgili kamu spotunda sunulan kişilerin arasında sözel diyalog yoktur. Dış ses, “Sanal mutlulukları geride bırak önemli olan gerçek hayatta mutlu olmak. Telefonun değil eşinin yüzüne bak.” demektedir. Kurulan dilsel iletide, bireysel hazzı değil eş ile yapılacak paylaşım, eşe gösterilecek ilgi aile birliğinin sağlanması açısından önemlidir mesajı verilmektedir. Bu mesaj görüntüsel gösterge ile birleştirildiğinde erkeklere sunulan bir öğreti içeriği barındırmıştır. Kadının vericiliği, fedakarlığı tek taraflı olarak işlememekte erkek de ilgisini vererek aile bağlarını güçlendirmelidir mesajı verilmektedir.

e-Görsel İletide Yer Alan Sözsüz İletişim Kodları

İlgili kamu spotunun görsel ileti akışı içerisinde anlamın oluşturulmasında sözsüz iletişim kodları önemlidir. Erkeğin mobil telefon elindeyken eşi ile göz teması kurmaması, siber uzamın hazzı içerisinde kendini gerçek dünyadan soyutladığını izleyiciye göstermektedir. Ayrıca telefon ekranına bakarken yüzünde canlanan tebessüm çevrimiçi yaşamın cazibesini aktarmaktadır. Kadının her ikramı servis ederken kocasının gözünün içine bakıyor olması ilgi arayışını betimlerken kadını pasif erkeği aktif bir konuma yerleştirmekte ve erkeğin ev içerisindeki üstün konumunu pekiştirmektedir. Kadının kanepede kocası ile mesafeyi açarak oturması aralarındaki iletişim kopukluğunu ve birbirlerinden uzaklaştıklarını simgelemektedir. Kadının cep telefonu ile gönderdiği mesajı alınca erkeğin yüzünde beliren sikkın tavır, hazdan koparılışın duygusal aktarımı olmuştur. Karısının ilgi isteğini anlayan koca oturduğu tekli koltuktan kalkarak eşinin yanına kanepeye geçmiştir bu da artık mesafelerin kapandığının bir göstergesi olmuştur. Kendisine sunulan keki eşine uzatması (kendisi tabağı elinde tutmakta ve dilediği kadarını kopararak vermekte) iletişimi başlatmak ve paylaşımında bulunmak anlamını taşımaktadır. Son karede eşlerin birbirlerinin gözünün içerisine tebessümle bakıyor olması aile birliğinin sağlandığını betimlemektedir.

f-Görsel İletinin Anlamlandırılması

Parçadan bütüne vardığımızda, ilgili kamu spotunda Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından dijital dünyanın olumsuzluklarına karşı eşler arasındaki paylaşımın artması gerekliliği geleneksel aile değerleri ile sunulmuştur. Görsel iletide, eşlerin görevleri ve aile içerisindeki ataerkil düzen toplumsal cinsiyet bağlamında konumlandırılmaktadır. Dijital dünya aynı zamanda Batı'nın kültürel hegemonyasını temsil eder ve bu kültürel baskıya karşı geleneksel değerlerle harmanlanmış bir aile, milli ve dini temellere oturtulmaya çalışan toplumun geleceği açısından önemlidir mitine bizi ulaştırmaktadır. Diyanet'in özel yaşam alanını dijitalleşmenin olumsuz etkilerine karşı geleneksel değerlerle inşa etmeye çalışması egemen ideolojinin aile üzerinden kurmaya çalıştığı denetimi de bize sunmaktadır. Dijital iletişim, geleneksel yaşamı zedeleyen, aileyi dağıtan, cemaat yapısını bozan, bireyselleşmeyi, hazzı ve ilgisizliği teşvik eden bir unsur olarak sunulmuştur. İlgili kamu spotunda, küreselleşme ve kültürel emperyalizmin yayılmasını sağlayan dijital iletişim teknolojileri ile sunulan içeriklerin geleneksel aile değerlerini yıkacak ve toplumu zedeleyecek bir faktör olarak arka planda işlendiği söylenebilmektedir.

4.4.2. "Fenomen Olma İyi Ebeveyn Ol!" Kamu Spotu

a-Görüntünün Öyküsü

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın "Fenomen Olma İyi Ebeveyn Ol!" başlıklı kamu spotunda bir evin salonunu görmekteyiz. Evin hanımı kanepede oturarak tabletteki arkadaşı ile konuşurken kızı da ayağının dibinde oyun oynamaktadır. İkinci planda da benzer bir manzara vardır karşı tarafta iletişim kurduğu arkadaşı da salonda tablet ile kendisiyle konuşmakta ve iki çocuğu birlikte oyun oynamaktadır. Kadınların sohbeti "takipçi sayılarını" arttırmaya yönelik bilgi alışverişi şeklinde geçmektedir. Birinci planda gördüğümüz kadının kızı annesine bir şey söylemeye çalışmış annesi ilgilenmeyince de salondan ayrılmıştır. Bunu biraz geç fark eden kadın kızını aramaya kalkar akabinde görüntünün diğer ucundaki kadın da çocuklarının orada olmadığını anlar. Kamu spotu dış sesin "Sanal hayatta takipçilerin artarken gerçek hayatta azalması. Fenomen olma, iyi ebeveyn ol!" demesi ile sonlanır.

b-Görsel Düzlemde Yer alan Göstergeler

İlgili kamu spotunda görsel iletiler dijitalleşme ve geleneksel değerlere dair göstergeler şeklinde ayrı başlıklar altında tablo-laştırılmıştır.

Tablo 5. Dijitalleşme Göstergeleri

Gösteren	Gösterilen	
	Düzanlam	Yananlam
Tablet Kullanımı	Haberleşme, etkileşim, sohbet	Geleneksel rollerden uzaklaşma, bireyselleşme, haz arayışı, aileden kopuş, dijital dünyanın cazibesine kapılmak, görünür olmak isteği, gösteriş, Batı'nın negatif yanlarını taşımak

Görüntüsel düzlemde, iki kadının tabletleri üzerinden kurdukları iletişim ve konuşma konuları kamu spotunun ana evrenini oluşturmaktadır. Kadınlar dijital içerik üretmenin, fotoğraf paylaşmanın, takipçi sayısını arttırarak daha çok görünür olmanın yollarını bir birlerine anlatırken çocuklarını ihmal eden anneler olarak sunulmuştur. Bu da kadının bir anne olarak çocuklarına karşı yapması gereken sorumluluklarını ve dolayısı ile geleneksel rollerini ihmal ettiği anlamını bize aktarmıştır. Barbarosoğlu'nun (2015: 10) değerlendirmesine göre; "Görünerek var olma anlayışı, geleneksel dünyadan kopuşun önemli göstergelerinden biridir.

Çünkü geleneksel kültürde gören ve görünen ilişkisinde üstünlük ‘görünen’de değil, ‘gören’dedir” ifadesi ile belirttiği düzlemde yola çıkarak görünür olma arayışının ilgili kamu spotunda geleneksel toplumun çizdiği cinsiyet rollerinden de uzaklaşılmasını sağladığı yönünde bir okuma gerçekleştirilmiştir. Buradaki kadınlar dijital dünya’nın sunduğu hazzı, bireyselleşmeyi, görünür olma isteğini ve gösterişçi tutumu çocuk bakımına yeğleyen ve Batı’nın negatif yansımalarını taşıyan anneler olarak sunulmuştur.

Tablo 6. Geleneksel Değerlere Ait Göstergeler

Gösteren	Gösterilen	
	Düzanlam	Yananlam
Annelik	Kadının çocuk sahibi olması	Ataerkil aile düzeni, çocuğun sorumluluğunun annede olması, geleneksel cinsiyet rolü
Ev içi/salon	Evin bir bölümü	Ailenin özel alanı, kamusal alan dışında kalan, mahrem
Örtülü kadın	İslami yaşam	Muhafazakar yaşama ve geleneksel yapıya bağlılık, mahremi korunması

Mit: Dijital dünyanın hazzından uzaklaşarak geleneksel aile değerleri korunabilir.

İlgili kamu spotunda görüntüsel göstergede geleneksel aileye ve muhafazakâr yaşama dair göstergeler mevcuttur. Bu göstergeler çerçevesinde dijitalleşmenin sunduğu annelik rolünün ihmal edilmesi geleneksel cinsiyet rollerinin de göz ardı edilmesi demektir. Geleneksel bir toplum olarak Türkiye’de her tür fedakarlığı yaparak aileyi ayakta tutma görevi kadına verilmiştir. Yılmaz’ın (2015: 382) ifadesi ile, “AKP’nin aile tasavvurunda kadınlar merkezi bir rol oynamaktadır. Aile söylemi, ataerkil toplumda kadınların geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini yeniden öne sürmektedir.” Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında, kadın kamusal alanın dışında tutularak evde çocukların bakımından sorumlu olan kişidir. Kamu spotunda, evine konuk olduğumuz kadının baş örtüsü ile sunulması İslami yaşamı kabul eden muhafazakarlığın göstergesidir. Evin içerisinde baş örtüsü ile görüntülenmesi de izleyen gözlerden kadını ve mahremi korumak ve muhafazakâr yaşamı göstergesel olarak betimlemek olarak anlamlandırılmıştır.

c-Dizisel Karşıtlıklar

Tablo 7. Karşıtlıklar

Dijitalleşme	Geleneksel Yaşam
Sanal dünya	Gerçek dünya
Açık	Kapalı
Bireysellik	Fedakarlık
Kötü anne	İyi anne
Bireysel haz	Paylaşım
Gösteriş	Sadelik
Görünür olma isteği	Gözlerden uzak yaşamak
Mobil iletişim	Yüz yüze iletişim
Batılı değerler	Geleneksel değerler

Diyanet kamu spotunda dijitalleşmenin getireceği olumsuzluklar geleneksel cinsiyet rollerinden annelik frekansında izleyiciye sunulmuştur. Görüntüsel göstergede dizisel karşıtlıklar geleneksel yaşam ve dijitalleşme ekseninde kurulmuştur. Dijitalleşme sosyal medya aracılığı ile fenomen olma bağlantısı üzerinden aktarılmıştır. Dijital yaşama olan bağlılık, geleneksel yaşamı zedeleyen, gösterişçi, bireyselleşmeyi, hazzı ve görünür olma isteğini dolayısı ile bunların toplamında Batı’nın olumsuz değerlerini bize sunan bir durumdur algısı yaratılmaya çalışılmıştır. Atay (2020: 137), ilgili kamu spotundaki iki kadının diyalogunu “haz dolu dertleşme” olarak aktarmıştır. İyi anne olmak dijitalin sunduğu tüm bu geleneksel değerlere uymayan unsurlardan uzaklaşarak gerçekleşecektir

algısı işlenmiştir. Kadın, geleneksel toplumun ona sunduğu rollerden biri olan anneliği dünyevi yaşamın zevklerinden uzaklaşarak yani bir şekilde isteklerini bastırarak, fedakarlıkta bulunarak sağlamalıdır görüşü sunulmaktadır. Egemen ideolojinin ve ataerkil yapılanmanın aktarımının bu karşıtlıklar üzerinden okunduğu söylenebiliriz.

d-Kamu Spotunda Yer Alan Sözel İletiler

İncelenen kamu spotunda iki kadın diyalog halindedir. Kadın1: “*Birtanem, davette çektiğim fotoğrafları paylaşınca takipçi sayım iki katına çıktı.*” Kadın2: “*Çıkar hayatım çıkar. Ben geçen sene tatilde çektiğim fotoğrafları paylaşınca takipçi isteğine yetişemedim*” Kadın1: “*Sanal dünyanın şifreleri bunlar.*” Kadın2: “*Aynen Canım! Çözmek lazım. Fenomen olmak kolay mı?!*” Görüntüsel düzlemde işlenen dilsel iletileri incelediğimizde, iki kadının kurdukları diyalog sosyal medya hesaplarındaki takipçi sayılarını artırmak ile ilgilidir. Görünür olmak, takipçi sayısının artması ile fenomen olmaya çalışmak ve bunların doğal sonucu olarak gösteriş, dijital yaşamın sunduğu haz gibi bilgileri bu söylemlerde okumak mümkün olmaktadır. Kadın2'nin “*fenomen olmak kolay mı?*” sözünden de kadınların kendilerini dijital dünyanın kurallarını çözen ve fenomen olarak konumlandıklarını anlayabiliyoruz. Sanal dünyanın şifrelerini çözebilmek takipçi sayısını artırmaya yarayan bir unsur olarak aktarılmıştır. Her ikisinin de “*özel anlarının*” fotoğrafını paylaşarak büyük beğeni toplaması toplumun kadını konumlandığı bu alanın dışına çıkma istediğini, çevrimdışı hayatta gerçekleştirilemeyen görünür olma idealini sanal dünyada sağlamaya çalışma çabası olarak okumak mümkündür. Dolayısı ile bu istek kadının çocuklarını ihmal etmesini ve geleneksel aile yapısını bozabilecek durum olarak sunulmuştur. Dış ses: “*Sanal hayatta takipçilerin artarken gerçek hayatta azalması. Fenomen olma, iyi ebeveyn ol!*” demesi Diyanet İşleri Başkanlığı'nın duyulan sesi gibi işlev görmekte ve dijital yaşamın hazzına kapılanları İslami değerlerle örülmüş geleneksel roller ve yaşam biçimine yönlendirmektedir. Ayrıca ebeveynlik kavramı anneyi ve babayı içine aldığı halde burada sadece kadınların sunuluyor olması çocuk yetiştirmenin annenin asli görevi olarak ele alındığının da bir göstergesidir. Sahnenin sonunda yer alan kamu spotu başlığı ile sunulan ana tema: Peygamberimiz ve Aile yazısıdır. Bu da İslami yaşamı, Peygamberin öğretilerini ve onun örnek yaşamını ve aileye verdiği önemi pekiştirmesi adına önemlidir. Diyanet'in bu ileti ile dini referansı Peygamber üzerinden de tasarladığı söylenebiliriz.

e-Görsel İletide Yer Alan Sözsüz İletişim Kodları

İncelenen kamu spotunda anlam aktarımının zenginleştirilmesinde sözsüz iletişim kodları etkili olmuştur. Her iki kadın tablet üzerinden yaptıkları diyalogda kendilerini kaptırırcasına sosyal medya içerik yönetimine dair keşfettikleri bilgileri paylaşmaktadır. İkisinin de tablete eğilerek konuşması ekran aracılığı ile olsa da birbirlerini ilgi ile dinlediklerinin bir göstergesidir. İlgi o kadar yoğundur ki görüntüdeki ilk kadının çocuğu onu dürtmesine ve ilgisini çekmeye çalışmasına rağmen tableten başını kaldırmaz. Dolayısı ile bu dijitalin sunduğu hazı öncülleyen ilgisiz anne imgesine bizi sürükler. Her ikisi de çocukları kendi yanlarından uzaklaştıkları halde bunun farkına geç varırlar. Ayrıca ilk planda yer alan kadının oturduğu kanepenin üzerindeki oyuncaklar evin dağınıklığının ve yine kadının kendisinden beklenen rolü aksattığının bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Bununla birlikte ikinci evde görünen kadının “*fenomen olmak kolay mı?*” sözünü söylerken saçını savurması diğerine nazaran kendisine sosyal medya kullanımı konusunda güvendiğini aktarmaktadır. Bir ileri okumada ise kapalı kadının dijital dünyayı yeni keşfediyor olması saçları açık olarak sunulan kadının ise seküler bir gönderme kodlanarak çevrimiçi yaşamın kurallarını diğerine nazaran çözmüş gibi yansıtıldığını söylemek mümkündür. Ayrıca sözel diyalogda bu kadının geçen sene tatilde çektiği fotoğraflar üzerinden kazandığı takipçi sayılarını aktarması da diğer kadına göre sosyal medya kullanımında daha tecrübeli olarak gösterilmeye çalışıldığını doğrulamaktadır. Görüntüsel göstergedeki kadınların, çocuklarının uzaklaştıklarını gördüklerinde yaşadıkları şaşkınlık da mimiklerine yansımıştır bu da kendilerini dijital iletişime ne kadar kaptırdıklarının açık bir göstergesi olarak sunulmuştur.

f-Görsel İletinin Anlamlandırılması

Görüntüsel göstergede sunulan her iki kadın da kamusal alanın dışında kalan kadınlardır ve kendi varlıklarını çevrimiçi yaşamda ortaya koymaya çalışmaktadırlar. Paylaştıkları özel anlarına dair fotoğrafları ile görünür olmak isteği, takipçi sayıları ile gösteriş yapma çabaları, dijital dünyada takdir görmek, hazzın peşinden gitmek, bireyselleşme ve geleneksel cinsiyet rollerinden uzaklaşmak dijitalleşmenin olumsuz yönleri olarak aktarılmıştır. Dijitalleşme ile yaşanan toplumsal dönüşüm geleneksel değerleri ve toplumsal cinsiyet rollerini ortadan kaldıran bir unsur olarak kamu spotunda işlenmiştir. Bu dönüşüm aileyi ve bir sonraki adımda toplumu geleneksel değerlerden uzaklaştırmaktadır düşüncesi yansıtılmıştır. Atay da (2020: 138), ilgili kamu spotu hakkında “*sosyal medya bağımlılığı karşısında aile bağlarının çözülmesi*” olarak bir çıkarsamada bulunmuştur. Geleneksel toplum için ataerkil düzenin devamı, aile birliğinin kadının rolleri üzerinden sağlanması egemen ideolojinin özel yaşam üzerinden inşa etmeye çalıştığı muhafazakar değerlere dayanan siyasal iktidarın göstergesi niteliği taşımaktadır.

4.5. Kamu Spotlarındaki Dini Retorik Göstergeler

İlgili kamu spotlarının sonunda yayınlanan yazı birimler görüntünün amacını bildiren bir slogan şeklinde sunulmuştur. Ama bu ifadelerde kullanılan ünlem işareti otoriter bir tonlamadır ve egemen ideolojinin görüşlerinin keskin bir dille kaynağa aktarılmasını sağlayan önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu keskin ifadeler ve yönlendirici, öğretici söylemler “*paternalist*” (Yılmaz,

2015) devlet yaklaşımını da desteklemektedir. Yazı birimde yer alan Peygamberimiz vurgusu Hz. Muhammed’i vurgulamakta ve mesajın ulaşacağı alıcıyı Müslüman ve “bizden” olarak seçmektedir. Dolayısı ile mesajların etki gücünü artırmak için yayınlanan içerik ile Peygamberin aile yaşamı ve öğretileri üzerinden bağ kurulmaya çalışıldığı söylenebilir. Bu da inançlı bireyler açısından önemli bir retorik unsur oluşturmaktadır.

Tablo 8. Karşıtlıklar

Video No	Gösteren	Gösterilen	
		Düzenlem	Yananlam
V1	“Telefonun değil, eşinin yüzüne bak!” “Peygamberimiz ve aile” Yazısı	Yazı birim	Yazı birimde ünlem işareti ile biten otoriter tonlama sonrasında gelen Peygamberimiz ve aile yazısı iletiye Hz. Muhammed ve onun yaşamını referans gösteren dini bir vurgu yapmaktadır.
V2	“Fenomen olma, iyi ebeveyn ol!” “Peygamberimiz ve aile” Yazısı	Yazı birim	
V1 V2	“Mevlidi Nebi Haftası 2019” Yazısı	Yazı birim	Etkinliğin hangi kapsamda gerçekleştirildiğini belirtirken Hz. Muhammed’in doğuşunu, onun insani ve ahlaki öğretilerinin Müslümanlar üzerindeki önemini betimlemektedir.
V1 V2	Diyanet İşleri Başkanlığı Logosu ve “Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü” Yazısı	Yazı birim	Kamu spotuna resmiyet katarak kimin himayesinde gerçekleştirildiğini gösterirken dini yaşamı düzenleyici en üst kuruma gönderme yaparak iletilerin inandırıcılığını artırmaktadır.

Genel Değerlendirme ve Sonuç

Dijitalleşme ile birlikte yaşanan pek çok yenilik toplumu ve onu oluşturan yapıları dönüştürme gücüne sahip olmuştur. Bilgisayar teknolojileri, internet, mobil cihazlar ve bunlara uygun olarak oluşturulan yazılımlar, uygulamalar vb. dünyayı etkileşim gücü yüksek bir köy haline getirmiştir. Dolayısı ile üretilen araç ve içerikler ile kültürel emperyalizmin aktarımından söz edilebilir. Özellikle dijitalleşme ile yaşanan hızlı gelişmeler muhafazakâr toplumların kendilerini ve düzenlerini bozacağı korkusunu beslemiştir. Türkiye gibi geleneksel değerlerine bağlı toplumlar bu dönüşümlere refleks geliştirme yolunu seçmiştir. Aile, toplumun merkezi bir yapısı olarak muhafazakâr düşüncede özel bir öneme sahip olmuştur. Egemen iktidar devamlılığını ve gücünü korumak için değerlerine sahip çıkacak aile üzerinden kendini inşa etmektedir. Osmanlı Dönemi Batılılaşma hareketleri ile başlayan Cumhuriyet dönemi ile devam eden toplumsal dönüşüm “aileyi” ve “kadını” merkeze alan sosyal politikalar üretmişlerdir. Değişimin karşısında geleneksel aile değerlerinin bozulacağını düşünen egemen iktidar siyasal arenada aile yapısını koruma yönünde muhafazakâr politikalar üretmeye çalışmıştır. Türkiye’de yayınlanan Diyanet İşleri Başkanlığı’nın kamu spotları da bunun önemli bir göstergesi olmuştur.

Araştırma soruları ekseninde yapılan analiz sonucunda, ilgili kamu spotlarında dijitalleşme karşısında ataerkil yapının devamını sağlayacak, geleneksel aile kodlarının inşa edilmeye çalışıldığı saptanmıştır. Analizi yapılan ilk kamu spotunda, dijital iletişim, geleneksel yaşamı zedeleyen, aileyi dağıtan, cemaat yapısını bozan, bireyselleşmeyi, hazzı ve ilgisizliği teşvik eden bir unsur olarak sunulmuştur. Dijital dönüşümün aile üzerindeki olumsuzluklarına karşı ataerkil düzen toplumsal cinsiyet bağlamında konumlandırılmıştır. Kadının hane ve aile içerisindeki konumu geleneksel olarak tekrar inşa edilmiştir. İrdelenen ikinci kamu spotunda da benzer çıkarsamalar elde edilmiştir. Siber dünyada takdir görmek, hazzın peşinden gitmek, bireyselleşme ve geleneksel cinsiyet rollerinden uzaklaşmak dijitalleşmenin olumsuz yönleri olarak aktarılmıştır. Aile birliğinin kadının rolleri üzerinden sağlanması gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Analizi yapılan iki kamu spotunda da dijitalleşmenin getirdiği olumsuz değişimin karşısında egemen iktidarın aile üzerinden kurduğu söylemin yansımalarını görmek mümkün olmuştur. Ataerkil sistemin onandığı, baba-anne-çocuk hiyerarşisinin sergilendiği ve geleneksel cinsiyet rolleri üzerine oturtulmuş iletilerden oluşmuştur. İlgili kamu spotlarında, cep telefonu ve tablet kullanımı dijital evrenin kapılarını açan ve olumsuzlukları hane içine sokan araçlar olarak sunulmuştur. Dolayısı ile, dijitalleşme kişiyi bireyselleştiren, ailesinden uzaklaştıran, bireysel hazzı öncülleyen, paylaşımı azaltan, ataerkil düzenin kendisinden beklenen rolleri ikinci plana atmasını sağlayan olumsuzluklar olarak aktarılmıştır.

Sunulan bu kodlar bir diğer okuma ile, Batı’nın dijital teknoloji ve içerikler ile sirayet ettiği toplumu koruma çabasıdır da denilebilir. Kamu spotundaki iletilerde “özel alan” Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından İslami yaşama ve bağlı bulunduğu egemen iktidara yakın bir politika ile geleneksel aile ideolojisi etrafında inşa edilmektedir. Bu şekilde toplumu “yozlaşmadan” koruyacak

ataerkil yapının devamlılığı sağlanarak muhafazakâr iktidarın temeli sağlamlaştırılmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda Diyanet'in, modern çağın getirilerinden biri olan dijital iletişimi yozlaştırıcı yönünü gösterip reddederken bu içerikleri kendi sosyal medya hesapları üzerinden paylaşma açmış olması da oldukça paradoksal bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gerçekleştirilen bu çalışma, iktidarın çizdiği aile ideolojisini Diyanet'in yayınladığı kamu spotları özelinde yeniden inşa etmesini göstergebilimsel analiz ile ele almaktadır. Seçilen örneklem ve yöntem bağlamında alanda bu konuda yapılan diğer akademik çalışmalardan farklılaşmaktadır. Özellikle incelenen kamu spotlarının egemen iktidarların söylemlerini meşrulaştırmaya çalıştığı yönünde elde edilen veriler ileride bu alanda yapılması muhtemel çalışmalar için kaynak niteliği taşımaktadır.

Etik Kurul Onayı: Çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

Hakem Değerlendirme: Dış bağimsız.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for the study.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKLAR / REFERENCES

- Adak, S. (2020). Expansion of the Diyanet and the politics of family in Turkey under AKP rule, *Turkish Studies*, 22:2, 200-221.
- Alan, M. (2017, 04 Mart). "Emperyalizme karşı milli değerlere dönülmeli", *Yeniakit*. Erişim adresi: <https://www.yeniakit.com.tr/haber/emperyalizme-karsi-milli-degerlere-donulmeli-285839.html> Erişim tarihi 05.10. 2022.
- Aluş, Y. (2015). Kültürel ve toplumsal gerçekliğimiz açısından aile anlayışlarının ve Türk ailesinin değerlendirilmesi, *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, 15-24.
- Anadolu Ajansı Web Sitesi (2021, 05 Şubat). Batı dünyası aile kurumunu yıktığı için temellerinden sarsılıyor. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/cumhurbaskani-erdogan-bati-dunyasi-aile-kurumunu-yiktigi-icin-temellerinden-sarsiliyor/2135013> Erişim tarihi 20.09. 2022.
- Atay, T. (2020). *Doğadan duaya inancı gözlemlemek*, İstanbul: Oğlak Yayıncılık.
- Barbarosoğlu, F. (2015). *Şov ve mahrem*, İstanbul: Profil Yayıncılık, 2015.
- Bayer, A. (2013). Değişen toplumsal yapıda aile, *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: IV, sayı:8, 101-129.
- Beyaz, F. Z. ve Türkten, F. (2019, 02 Mayıs). Güçlü milletler güçlü ailelerden oluşur. *Anadolu Ajansı Web sitesi*. Erişim adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/cumhurbaskani-erdogan-guclu-milletler-guclu-ailelerden-olusur/1468065> Erişim tarihi 20.09. 2022.
- Bozslan, Ç. E. (2018). Muhafazakârlık ve Ak parti'nin aile politikaları, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (Siyaset Bilimi) Anabilim Dalı Doktora Tezi*, Ankara.
- Çelik, C. (2010). Değişim sürecinde Türk aile yapısı ve din, *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, Sayı:8, 25-
- Dijital Sosyalleşme, Aile Kurumunu Erozyona Uğrattıyor (2022, 14 Mayıs), *Cumhuriyet Gazetesi*, Erişim adresi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/diyanet-isleri-baskani-ali-erbas-dijital-sosyalleşme-aile-kurumunu-erozyona-ugrattiyor-1935847> Erişim tarihi 03.10.2022.
- Diyanet Basın Merkezi Youtube sayfası (2019, 6 Kasım). Mevlid-i Nebi haftası 'Peygamberimiz ve aile' temasıyla başlıyor. Erişim adresi: <https://www.youtube.com/watch?v=gslYa0ni1p4> Erişim tarihi 03.10. 2022.
- Diyanet TV Web sitesi (2019, 7 Kasım). Mevlid-i Nebi haftası 'Peygamberimiz ve aile' temasıyla başlıyor. Erişim adresi: <https://www.diyanet.tv/mevlid-i-nebi-haftasi-peygamberimiz-ve-aile-temasiyla-basliyor> Erişim tarihi 03.10.2022.
- Doğanay, Ü. (2007). AKP'nin demokrasi söylemi ve muhafazakarlık: muhafazakar demokrasi ve eleştirel bir bakış. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Volume 62, 65-88.
- Evrensel Gazetesi (2019, 8 Kasım). HDP'li Taşdemir'den Diyanet'in cinsiyetçi kamu spotu hakkında soru önergesi. Erişim adresi: <https://www.evrensel.net/haber/390584/hdpli-tasdemir-den-diyanetin-cinsiyetci-kamu-spotu-hakkinda-soru-onergesi> Erişim tarihi 03.10. 2022.
- Fiske, J. (2003). *İletişim çalışmalarına giriş* (S. İrvan, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Gottdiener, M. (2005). *Postmodern göstergeler, maddi kültür ve postmodern yaşam biçimleri* (E. Cengiz, vd., Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.
- Göle, N. (2016). *Modern mahrem medeniyet ve örtünme*, İstanbul: Metis Yay.
- Güler, E. Z. (2007). Muhafazakarlık: kadim geleneğin savunusundan faydacılığa, H. B. Örs (Haz.), 19. *Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler* kitabı içerisinde (s.115-163). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Kandiyoti, D. (2015). *Cariyeler, bacılar, yurttaşlar, kimlikler ve toplumsal dönüşümler* (A. Bora vd., Çev.) İstanbul: Metis Yay.
- Mutluer, N. (2018). Diyanet's role in building the 'yeni (new) milli' in the AKP era", *European Journal of Turkish Studies*, 27, 1-24.
- Nas, A. (2016). Familialization of women: gender ideology in Turkey's public service advertisements. *Fe Dergi* 8, no. 1, 168-182.
- Özdemirci, C. İ. (2021) Sarıgül çıkarmaktan, kılıcı kuşanmaya: Diyanet İşleri Başkanlığı'nın AKP iktidarı ile ilişkisine yönelik güncel yaklaşımlara eleştirel bir bakış, *Praksis*, Sayı 56, 111-135.
- Özcan, E. (2014). Türkiye'de ailecilik, biyosiyaset ve toplumsal cinsiyet rejimi. *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı 130, 176-188.

- Öztürk, A. E. (2016). Turkey’s Diyanet under AKP rule: from protector to imposer of state ideology?. *Southeast European and Black Sea Studies*, 16 (4), 619-635.
- Parsa, A. F. (2008). ‘Mutluluk paradoksu’ Greimas’ın eyleysel örnekçesiyle, S. Parsa (Haz.) *Film çözümlenmeleri kitabı içerisinde* (s.67-88). İstanbul: Multilingual Yayınevi..
- Parsa, S. ve Parsa A. F. (2014). *Göstergebilim çözümlenmeleri*, İzmir: Ege Üniversitesi Yayınları.
- Pehlivan, V. P. (2017). Toplumsal cinsiyet bağlamında kuramsal yaklaşımlar: bir literatür taraması. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl: 16, Sayı, 31, 497-521.
- Sancar, S. (2020). *Türk modernleşmesinin cinsiyeti erkekler devlet, kadınlar aile kurar*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sayın, Ö. (2011). Ailenin değişimi. *Sosyoloji dergisi*, sayı: 23-24, 47-58.
- Süleymanov, A. (2009). Çağdaş Türk toplumlarında aile ve evlilik ilişkileri. *Aile ve Toplum*, Yıl: 1, Cilt: 5, Sayı: 17 Nisan-Mayıs-Haziran, 7-17.
- T24 Web sitesi (2019, 12 Kasım). Diyanet İşleri Başkanı Erbaş’tan ‘kamu spotu’ yanıtı: Kadının kocasına çay getirmesine tahammül edemiyorlar, aile bağlarını zayıflatmaya çalışıyorlar. Erişim adresi: <https://t24.com.tr/video/diyanet-isleri-baskani-erbas-bir-kadinin-esine-cay-getirmesi-kek-getirmesi-kocasinin-da-kadinlara-karsi-gorevlerini-yerine-getirmesi-kadar-dogal-bir-sey-olabilir-mi,24286> Erişim tarihi 03.10. 2022.
- TRT Haber Web sitesi (2022, 14 Mayıs). Aileyi korumak hepimizin en öncelikli görevidir. Erişim adresi: <https://www.trthaber.com/haber/gundem/cumhurbaskani-erdogan-aileyi-korumak-hepimizin-en-oncelikli-gorevidir-680167.html> Erişim tarihi 20.09. 2022.
- Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2022). 2022-2026 Stratejik planı. Erişim adresi: http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/UpYHI+stratejik-plan_ASB.pdf Erişim tarihi 16.09 2022.
- Ünal, V. (2013). Geleneksel geniş aileden çekirdek aileye geçiş sürecinde boşanma sorunu ve din. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:6, Sayı:26, Bahar, 588-603.
- Yılmaz, Z. (2015). “Strenghtening the family” policies in Turkey: managing the social question and armoring conservative-neoliberal populism. *Turkish Studies* 16, no. 3, 371-390.

How to Cite This Article / Atf Biçimi

Varli Gurer, S.Z. (2023). Türkiye’de yayınlanan diyanet kamu spotlarında dijital dönüşüm karşısında geleneksel aile kodlarının inşası. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi - Istanbul University Journal of Women’s Studies*, 27, 41-55.